

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12

2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1416 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMBIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Vзаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратабай Аvezимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаловна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноятлова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullayeva Sharbat, Abdullayeva Nozima	
Korxonalarining tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobir ogli	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры	67
Алимова Муниса Юльчиевна	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'ral Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish	100
Musyeva Shoira Azimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashtirishning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farxod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modellashirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dildfuza Samarovna	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abduxamid Abdumalikovich	
Urban farming	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	
Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdug'aniyev Abdulaziz Alisher o'g'li	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	

Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar.....	170
Kurbonov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Ma'mura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
O'zbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida ba'zi mulohazalar (Qozog'iston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
O'zbekistoning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga o'tish yo'nalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip o'g'li	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari.....	211
Xo'janova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda iste'molchilar xulq-atvoriga ta'sirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitora Shuxratjon qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Xudayberganova Zarofat Zaxidovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Saypullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbonov A. U.	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	254
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini o'ziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в самаркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari.....	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbosxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan.....	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari	297
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bog'liq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos o'g'li	
Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'nalishlari.....	313
Bekmurodov Abbos Amiriddinovich	
Agroklasterlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilxomovich	

Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmajjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расулова Ш. X.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию	
Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодоовощной продукции в Узбекистане	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием	
в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turotova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymammatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической	
отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуриддин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari.....	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций	
коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмирзаев Эльбек Бахтиерович	
Smart-shartnomalar – raqamli marketingning zamonaviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyojonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi.....	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries	
and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dilduza Dilshodbekovna	
Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari	456
Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari.....	462
Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki	466
Omonov Sardor O'lmasovich	
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari.....	472
Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari.....	478
Sadikova Muslima Alisher qizi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari.....	483
Sabirova Zaynab Qadambayevna	

Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию	488
Режаббаев Сарвар Умархонович	
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish	491
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Milliy kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili	497
Otaxonova Shohyora	
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari	502
Qobilova Shaxnoza	
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerlardan foydalanish holatining statistik tahlili	505
Sharifi Abdul Fatah	
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis	512
Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari	518
Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari	523
Usmanov Ixom Achilovich	
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari	527
Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar	532
Xujaxonova Sitara Baxtiyor qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish	537
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida)	542
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
"Sam Antep Gilam" mchjda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari	549
Usmonova D. I.	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili	555
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy	559
Zakhidov Nodir Umidjanovich	
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli	563
Yusupov Fayzulla Yakubovich	
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli	567
Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar	571
Sultonov B. A.	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	575
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich	
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана	580
Хамракулова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	
Тенденции развития жилищного строительства	585
Алиева Зилола Маматвалиевна	
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях	589
Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	
Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi	608
Baxtiyoroza Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarining investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari	613
Ilyasova Barno Axmadovna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish tendensiyalari	618
Imomaliyeva Mohizoda, Rahmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharofat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Sherali Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Каримова Азиза Махмадризоевна	
Sanoat salohiyati va omillar unumdorligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdulkarimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Кодиров Бобур	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharofitdinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi.....	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada anderrayting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Насиров Дилшод Фарходович	
Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшох Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rtasidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Difuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Рахмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере российской федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javliyev Nuriddin Bektemir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	

Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati	787
Hakimov Hakimjon	
Intellectual mulkni boshqarish jarayonlari o'rganishning nazariy muammolari	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziyoyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimni yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEDEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoirazimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamli texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Khoidarova Fariza Tukhtabaevna	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish.....	902
Oblomurov Narzullo Naimovich, Shavkatov Navruzbek Shavkatovich	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
"Yashil iqtisodiyot"ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadriiddin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	

Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsyalarni jalb etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati.....	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Xomidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyektiga sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari.....	991
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziyoyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
Strategik boshqaruv hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarining xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов	1031
Тула Нодирбек Баходир угли	
Инновационные технологии в сфере страхования.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloh qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyrovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении	1052
Гулноза Тохировна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlari	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarining kreditlash amaliyotini takomillashtirish	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	

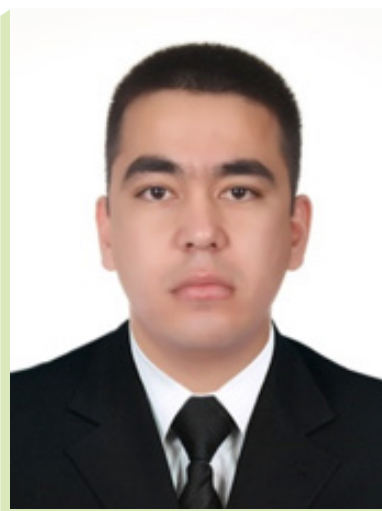
Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan.....	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashov Elmurod Abduljalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана	1116
Икромовна Ханифа Одиловна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarning huquqiy maqomi va ularni isloh qilishning istiqbollari.....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish	1146
Umarov Abdulquddus Abdilxatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.....	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Xolmatov Sanjarbek Xojimamatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari.....	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choralari	1181
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati.....	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budjet mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Mexirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'lim sifatini ta'minlash oliy ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili.....	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish.....	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishining manbalari va yo'llari.....	1232
Raxmanov Iloxom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике.....	1242
Рафиева Зарина Хусановна	

Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production.....	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari.....	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rni va ularni rivojlantirish yo'nalishlari.....	1266
Sultonova Mushtariy Abdullabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiroki va ahamiyati.....	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi.....	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	1286
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами.....	1295
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1298
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	
Внедрение цифровой трансформации высших учебных заведений.....	1302
Кучаров Абдор Сабиржанович, Абдурахмонов Абдумалик Абдурашидович, Набиева Нилуфар Наби қизи	
Mamlakatimizda masofaviy bank xizmatlarini ko'rsatuvchi tizimning rivojlanish tendensiyasi	1310
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashning nazariy asoslari.....	1319
Davronov Saxobiddin Faxriddinovich	
O'zbekistonda suv zaxiralaridan foydalanishning retrospektiv tahlili	1324
Axmedov Sayfullo Normatovich	
Raqamli iqtisodiyot rivojlanishida to'lov tizimlarining o'rni	1334
Ismailov Xusanboy Mahammadqosim o'g'li, Rizayev Anvar Baxtiyorovich	
Fostering Entrepreneurship and Enhancing Women's Employment: The Uzbekistan Perspective	1338
Kholiyorova Shokhista	
Zamonaviy soliq tizimlarining amal qilish xususiyatlari	1341
Taniyev Ahmadjon Bahromovich	
Mamlakatimizda tijorat banklarini tashkil etishning huquqiy asoslari	1347
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Mamlakat iqtisodiyotining samarali rivojlanishida hayot sug'urtasining o'rni	1352
O. Jono'zoqov	
Sanoatda resurs tejamkorligini ta'minlash orqali barqaror rivojlanishga erishish	1358
Ergashev Sanjarbek Sobirjon o'g'li	
Southeast Asia's Green Economy and Environmental Taxation	1364
Fayzieva Nargiza Rabimovna	
Tijorat banklari biznesini boshqarishning asosiy yo'nalishlari va tahlili.....	1371
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich	
O'zbekiston Respublikasida islom banklarini tashkil etishda xorij tajribasining o'rni	1375
Yo'ldosheva Iroda Ibodulla qizi	
Baliqchilik tarmog'ida samaradorlikni baholash masalalari	1380
Fayziyev Oybek Raximovich, Aitimbetov Amirbek Koishibekovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishning huquqiy-iqtisodiy asoslari va davlat siyosati..	1389
Xalikov Suyun Ravshanovich	
O'zbekiston Respublikasi hududlari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ilmiy yondashuvlar	1394
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich	
O'zbekistonda davlat-xususiy sherikchilik loyihalarida islomiy moliyalashtirish konsepsiyasini asoslash va joriy etish.....	1401
Zayniddinov Ruhiddin Xusniddin o'g'li	
Korxonalar faoliyatini ifodalovchi umumiy ko'rsatkichlar asosida reytingni aniqlash	1411
Maxkamboyev Komil Abdulkovich	

O'ZBEKISTONDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKCHILIK LOYIHALARIDA ISLOMIY MOLIYALASHTIRISH KONSEPSIYASINI ASOSLASH VA JORIY ETISH

Zayniddin Ruhiddin Xusniddin o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Mazkur maqolaning maqsadi O'zbekistonda davlat-xususiy sherikchilik (DXSH) loyihalarida islomiy moliyalashtirish konsepsiyasini asoslash va joriy etish imkoniyatlari ko'rib chiqishdan iborat. Tadqiqotimizda nafaqat davlat-xususiy sherikchilik loyihalarida islomiy moliyalashtirishni tashkil etishning nazariy jihatlarini, balki shuning bilan birgalikda, uning amaliy aspektlari ham xorijiy mamlakatlarning tajribalari asosida yoritib berilgan. Jumladan, O'zbekistonda davlat xususiy sherikchilik loyihalariga islomiy moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish, shu bilan birgalikda parallel va sindikatlashgan moliyalashtirishda DXSHning yirik loyihalarini an'anaviy moliyalashtirish bilan birgalikda islomiy moliyalashtirishni amaliyotga joriy qilish imkoniyatlari tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: DXSH loyihalarini, islom moliyasi, islomiy moliya institutlari, ijara (islom lizingi), istisno', vakala, mushoraka.

Abstract: The purpose of this article is to consider the possibilities of establishing the concept of Islamic financing in public-private partnership (PPP) projects in Uzbekistan. In our study, not only the theoretical aspects of the organization of Islamic financing in public-private partnership projects, but also its practical aspects are highlighted based on the experiences of foreign countries. In particular, the possibilities of introducing Islamic financing mechanisms to public-private partnership projects in Uzbekistan, as well as the possibility of implementing Islamic financing in parallel and syndicated financing together with traditional financing of large PPP projects have been researched.

Key words: PPP projects, Islamic finance, Islamic financial institutions, ijara (Islamic leasing), istisna, wakala, musharaka.

Аннотация: Целью данной статьи является рассмотрение возможностей внедрения концепции исламского финансирования в проектах государственно-частного партнерства (ГЧП) в Узбекистане. В нашем исследовании освещены не только теоретические аспекты организации исламского финансирования в проектах государственно-частного партнерства, но и его практические аспекты на основе опыта зарубежных стран. В частности, исследованы возможности внедрения механизмов исламского финансирования в проекты государственно-частного партнерства в Узбекистане, а также возможность реализации исламского финансирования параллельно и синдицированного финансирования совместно с традиционным финансированием крупных проектов ГЧП.

Ключевые слова: Проекты ГЧП, Исламские финансы, Исламские финансовые институты, Иджара (исламский лизинг), истисна, вакала, мушарака.

KIRISH

O'zbekistonda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning samarali usullarini milliy iqtisodiyot xususiyatlarini inobatga olgan holda joriy etish, investitsion faoliyatda loyihaviy risklarni imkon darajasida pasaytirish, investitsion risklarni samarali boshqarish, resurslar taqchilligi sharoitida yirik investitsiya loyihalarini samarali moliyalashtirishni tashkil etishda davlat-xususiy sherikligi asosida loyihalarni islomiy moliyalashtirishni tashkil etilishi moliyaviy xizmatlar sifatining oshishi, xorijiy va ichki investitsiyalar oqimining oshishi, xususiy tarmoq vakillari salohiyatining o'sishi, aholi turmush darajasining yaxshilanishi hamda mamlakat iqtisodiyoti rivojiga hissa qo'shishi nuqtayi nazaridan muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi" Farmoni uchinchiligi yo'nalishi Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash bo'lib, ushbu yo'nalishning quyidagi bir nechta maqsadlarni amalga oshirishda ilmiy tadqiqot ishimiz muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, 26-maqсад – mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish, kelgusi besh yilda 120 milliard AQSH dollari, jumladan 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni jalb etish choralari ko'rish. 2026-yilgacha Xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb etish strategiyasini amalga oshirish. Davlat-xususiy sheriklik asosida energetika,

transport, sog'liqni saqlash, ta'lim, ekologiya, kommunal xizmatlar, suv xo'jaligi va boshqa sohalarga 14 milliard AQSH dollarga teng investitsiya jalb etish.

Mazkur maqsadni amalga oshirilishida biz davlat-xususiy sherikligi asosida loyihalarni islomiy moliyalashtirishning bir nechta iqtisodiy va ijtimoiy samaralarini ochib beramiz, xususan, qo'shimcha xorijiy va ichki investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlari, infratuzilma loyihalarini ishonchli moliyalashtirilishi, aholini ish bilan bandligini oshirish va boshqa bir nechta takliflarni ilgari so'rganmiz. Qolaversa, so'ngi yillarda hukumat tomonidan davlat-xususiy sherikligi asosida korxonalarni tashkil etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Jumaladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasida iqtisodiyot tarmoqlarini, shuningdek, ta'lim muassasalarini tashkil etishda va rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik imkoniyatlaridan keng foydalanish kerakligini alohida ta'kidlab o'tdilar ^[1]. Ta'kidlash joizki, so'ngi yillarda O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimida davlat-xususiy sheriklik amaliyotning joriy etilayotganligi, maktab ta'limi va oliy ta'lim tizimida ham bunday amaliyotning joriy etilishi mamlakatimiz ta'lim tizimi rivojlanishini yangi bosqichga olib chiqishi mumkin. Shuningdek, Prezidentimiz mamlakatimizda davlat-xususiy sheriklik asosida madaniyat istirohat bog'larini tashkil etish, kommunal xo'jalik sohasida investorlar bilan hamkorlikda DXSH loyihalarni amalga oshirilishini ta'kidlab o'tgan edilar.

Shunday ekan, musulmon davlatlaridagi faoliyati islomiy moliyalashtirishga asoslangan mavjud banklar, investitsiya fondlari va kompaniyalar mablag'larini O'zbekistonga DXSH loyihalariga jalb qilish mamlakatga xorijiy investitsiyalar oqimini oshishiga olib keladi. Bu esa O'zbekistonda DXSH loyihalarida islomiy moliyalashtirishni joriy etish imkoniyatlari yuzasidan tadqiqot olib borish va mazkur masala bo'yicha ilmiy xulosa va tavsiyalarni ishlab chiqish ilmiy maqolamizni dolzarbligini ko'rsatib beradi. Mazkur tadqiqot O'zbekistonda DXSH loyihalarida islomiy moliyalashtirishni tadqiq etish bo'yicha adabiyotlarni to'ldirishga yordam beribgina qolmasdan, shu bilan birgalikda tadqiqotimiz natijalari asosida O'zbekistonda DXSH loyihalarida islomiy moliyalashtirishni amaliyotga joriy etish yo'lidagi amaliy taklif va tavsiyalar O'zbekistonda mazkur yo'nalishga javobgar vazirlik va idoralar tomonidan amaliy qo'llanma sifatida hamda huquqiy xujjatlar, davlat investitsiya dasturlari, ushbu yo'nalishni rivojlantirish bo'yicha yo'l xaritasini shakllantirish va boshqalarda foydalanilishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Jahon banki tomonidan olib borilgan so'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, to'g'ri siyosat olib borilganda – past va o'rta daromadli mamlakatlar infratuzilma bilan bog'liq Barqaror rivojlanish maqsadlariga (BRM) erishish uchun YAIMning o'rtacha 4,5 foizini sarflashlari kerak ekan ^[2].

Infratuzilmani rivojlantirish zarurati davlat siyosatining eng muhim masalalaridan biri bo'lib hisoblanadi. Hisob-kitoblarga ko'ra, global iqtisodiyot 2030 yilgacha infratuzilma aktivlariga taxminan 90 trillion dollar sarmoya kiritishiga tayyorgarlik ko'rishi zarur ekan (Battacharya, Oppenheim va Stern 2015) ^[3].

DXSH konsepsiyasi va umumiy tuzilmasi birinchi bor 1990-yillarda Buyuk Britaniya hukumati tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, davlat-xususiy sheriklik (DXSH) davlat sektori uchun xaridlarning muqobil varianti va xususiy investorlar uchun qulay investitsion imkoniyat sifatida dunyo bo'ylab tan olindi (Bing va boshqalar, 2005) ^[4].

DXSH Bilim laboratoriyasi (PPP Knowledge Lab), (2017) ^[5] DXSHligini "Xususiy tomon va davlat tashkiloti o'rtasida davlat aktivi yoki xizmatlarini taqdim etish bo'yicha uzoq muddatli shartnoma sifatida belgilaydi, bunda xususiy tomon katta xavf va boshqaruv mas'uliyatini o'z zimmasiga oladi, daromad yesa o'zaro ishlashga bog'liqdir" deya ta'rif bergan. Amalda esa DXSH siyosati boshqacha tarzda belgilanadi va amalga oshiriladi. Masalan, Kolumbiyaning DXSH to'g'risidagi Milliy qonunida xususiy investor barcha DXSH shartnomalari bo'yicha operatsiyalar va texnik xizmat ko'rsatish uchun javobgar bo'lishi va bu 30 yildan oshmasligi kerakligi ko'rsatilgan.

DXSH siyosatini amalga oshirish ham mamlakatlarga qarab farq qiladi. Masalan, Indoneziyada DXSH loyihalarini muvofiqlashtirish uchun mas'ul bo'lgan bir nechta institutlar mavjud bo'lib, Malayziya, Vetnam va Tailand kabi mamlakatlarda DXSH loyihalarini boshqarish uchun bir martalik xizmat sifatida maxsus bo'linma tashkil etilgan (Zen, 2018) ^[6].

An'anaviy moliyalashtirish mexanizmi bilan bir qatorda, Islomiy moliya DXSH loyihalarida (ayniqsa, Turkiya va Saudiya Arabistoni kabi musulmonlar ko'p bo'lgan mamlakatlarda) muqobil moliyalashtirish sifatida foydalaniladi. Loyihani moliyalashtirishda odatda istisno' va ijara (islom lizingi) qo'llaniladi.

"Islom moliya tizimi" atamasi 1980 yillarning o'rtalarida paydo bo'lganligi sababli ilmiy atamalar orasida nisbatan yangidir. Ko'pincha, bu konsepsiya foizsiz moliyaviy amaliyotlar tizimi sifatida tushuniladi. Ammo, islomiy moliya tamoyillari kredit foizlarini rad etibgina qolmasdan, bu tushunchadan anchayin kengroq hamdir.

Islom moliyasi deganda shariat tamoyillari asosida amalga oshiriladigan moliyaviy xizmat yoki mahsulot tushuniladi (Gait va Uortington, 2008) ^[7]. Islomda moliyalashtirish tushunchasi an'anaviy yoki "G'arb moliyasi"dan farq qiladi. Islomiy moliya tizimini an'anaviy tizimdan farqlash quyidagilarni o'z ichiga oladi (Miraxor va Iqbol, 2011) ^[8]:

Birinchidan, islom moliya tizimi tenglik, adolatli jamiyat va iqtisodiy tartib uchun intiladi. Islomiy moliya tizimida foizning (ribo) taqiqlanishi, ekspluatatsiyadan qochish, narxlarni manipulyatsiya qilish orqali foyda olishdan qochish va kambag'allarni (ya'ni qarz oluvchi) himoya qilish uchun mo'ljallangan.

Ikkinchidan, islom moliya tizimi hamkorlik va birodarlik tamoyiliga urg'u beradi. Bu an'anaviy moliya tizimidagi tadbirkorning kreditga layoqatliligidan ko'ra biznes samaradorligini oshirishga yordam beradigan tavakkalchilik, foyda va zararni taqsimlash tizimidan dalolat beradi.

Uchinchidan, islom moliyasi shariatning axloqiy mezonlari bilan asoslanadi.

Islomiy moliyaning aktivlarga asoslangan yondashuvi amaliyotlarda moddiy yoki nomoddiy aktivlardan foydalanishga yordam beradi, bu esa infratuzilma aktivlarini islomiy moliyalash usullari bilan moliyalashtirish uchun eng maq'bul tanlov hisoblanadi. Islomiy moliyaning asosiy tamoyillaridan biri DXSH loyihalarida xavflarni taqsimlashni nazarda tutadi. Bu kapital yetkazib beruvchilarga asosiy iqtisodiy faoliyatda ishtirok etish, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shish imkonini beradi. Bundan tashqari, islomiy moliya manfaatdor iqtisodiyotlarning rivojlanish maqsadlariga mos keladigan ijtimoiy infratuzilma investitsiyalarini ham rag'batlantiradi.

Mazkur maqolamizning maqsadi yuqorida keltirib o'tganimizdek, o'rganilayotgan mamlakatlarning tajribalari asosida O'zbekistonda DXSH loyihalarida islomiy moliyalashtirish konsepsiyasini asoslash va joriy etish imkoniyatlari ko'rib chiqishdan iborat. Ilmiy tadqiqotimizda foydalanilgan uslub va obyekt yuqorida nomlari keltirilgan olimlarning ishlarida kuzatilmasligi bilan ilmiy ishimizning farqli jihatlarini namoyon etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolamizda miqdoriy tadqiqot usulidan keng foydalanildi. Shuningdek, tizimli va qiyosiy tahlil, grafik tasvirlash, ekspert baholash, iqtisodiy statistik kabi usullardan ham samarali foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003-yil 27-avgustdagi 371-sonli qaroriga muvofiq, 2004-yilda Islom taraqqiyot banki (IsTB) tomonidan O'zbekistonda energetika va sog'liqni saqlash sohasida davlat investitsiya loyihalarini moliyalashtirish uchun "ijara" va "murobaha" shartnomalaridan foydalanilgan.

2004-yildan bugungi kunga qadar, Islom taraqqiyot banki guruhining O'zbekiston uchun ma'qullangan loyihalari miqdori 2.5 mlrd. AQSH dollaridan ortiq bo'lib, shundan 459 million AQSH dollari XSRIK va 2,08 mlrd. AQSH dollari IsTB ulushiga to'g'ri keladi.

1-jadval: O'zbekistonda IsTB tomonidan islomiy moliyalashtirilgan investitsion loyihalar statistikasi (30.06.2022 y. holatiga) ^[9]

№	Sohalar nomi	Loyihalar soni	Moliyalashtirilgan loyihalar miqdori (mln AQSh doll.)
1	Transport	4	348.1
2	Moliya	54	653.5
3	Ta'lim	11	78.4
4	Qishloq xo'jaligi	9	702.4
5	Energetika	5	203.1
6	Suv, Sanitariya, shahar xizmatlari	3	93.1
7	Sog'liqni saqlash	15	413.2
8	Sanoat/Konchilik	9	59.9
9	Informatsiya va kommunikatsiya	1	0.1
10	Boshqalar	5	51.1
	Jami:	116	2.602.8

Yuqorida 1-jadval ma'lumotlaridan ham ma'lumki, O'zbekistonda islomiy moliyalashtirilgan loyihalar asosan davlat infratuzilma loyihalarini tashkil etgan bo'lib, aynisa amalga oshirilgan loyihalar samaradorligi yuqori hisoblanadi. Mazkur mavzuda ilgari surayotgan fikrimizni yanada aniqroq qilish va davlat-xususiy sherikchiligi islomiy moliyalashtirishning mazmun-mohiyati va uning ustivorligini quyidagi tahlillarimiz bilan boyitamiz. Jumladan, mazkur tadqiqotimizda O'zbekistonda davlat xususiy sherikchilik (DXSH) loyihalariga islomiy moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish, shu bilan birgalikda parallel va sindikatlashgan moliyalashtirishda DXSHning yirik loyihalarini an'anaviy moliyalashtirish bilan birgalikda islomiy moliyalashtirishni ham amalga oshirish taklifi bilan chiqib uni qanday amaliyotga joriy qilish bo'yicha quyidagi konseptual asosni ishlab chiqdik. Ushbu taklifimizda nafaqat DXSH loyihalarini islomiy moliyalashtirishning nazariy balki shu bilan birgalikda amaliy aspektlarini ham bir qancha grafiklar va real amalga oshirilgan loyihalar yordamida yoritib berdik.

Infratuzilmaga oid DXSH loyihalarini shariatga muvofiq moliyalashtirilishi mumkin bo'lgan mablag'ni mudoraba (kapital va mehnat sherikchiligi), vakala (agentlik) va mushoraka (shariklik shartnomasi) yo'li bilan o'z hissasini qo'llash orqali moliyalashtirish mumkin; yoki murobaha (bo'lib to'lash), istisno' (qurilish/ishlab chiqarish/ bosqichli to'lov), salam (oldindan sotib olish/islom forvardi) va ijara (islom lizingi) orqali qarzga o'xshash moliyalashtirilishi mumkin.

Amalda, islomiy loyihalarni moliyalashtirishda eng ko'p qo'llaniladigan tuzilmalar ikkita alohida tuzilmaning bir tranzaksiyadagi birikmasi istisno'-ijara, vakala-ijara, va mushoraka-ijara hisoblanadi.

Infratuzilmaviy DXSH loyihasini shar'iy qoidalarga muvofiq tuzish asosan loyihaning o'ziga xos xususiyatiga bog'liq bo'ladi. Agar loyiha "Brown field" loyihasi bo'lsa, unda loyiha kompaniyasi allaqachon aktivlarga ega bo'lishi kutilayotgan bo'ladi va odatda bunday loyihalar uchun islomiy moliya tuzilmasi istisno'-ijara kombi-natsiyasi ko'rishidagi shartnomalardan foydalanadi.

Aksincha, aktivlar noldan tashkil etilishi yoki sotib olinishi kerak bo'lgan "Green field" loyihasi uchun eng mos islomiy moliya tuzilmalari istisno'ga asoslangan moliyalashtirish, istisno'-ijara, vakala-ijara asosidagi moliyalashtirish yoki mushoraka-istisno'-ijara asosidagi moliyalashtirishdan foydalaniladi. Ba'zi boshqa moliyalash tuzilmalari islomiy moliya bilan qo'llab-quvvatlanadigan DXSH amaliyotlari uchun mos keladi, masalan, murobaha, mudoraba yoki loyiha sukuki.

Islomiy moliya sheriklik tuzilmalari va risklarni taqsimlashni rag'batlantiradi, bu foyda va zararni bo'lishish shaklida namoyon bo'ladi. Moliyalashtirish usullarining bu jihatlari davlat xususiy sherikchiligida islomiy moliya qo'llashni osonlashtiradi. Islom ijtimoiy infratuzilma sarmoyalarini ham qo'llab-quvvatlaydi. Demak, islomiy moliya ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishni moliyalashtirish uchun ulkan salohiyatga ega hisoblanadi.

Islomiy moliyachilar moliyalashtirgan ko'plab loyihalarda an'anaviy kreditorlar ham ishtirok etishgan. Ushbu kelishuv odatda parallel moliyalashtirish yoki qo'shma moliyalashtirish deb ataladi.

An'anaviy moliyalashtirish va islomiy moliyalashtirish o'rtasidagi tarkibiy va texnik farqlarni hisobga olgan holda, ikkalasi ham har xil va alohida hujjatlashtirilgan, ikkala hujjatlar to'plamiga kiritilgan shartlar va sharoitlar, har ikkala moliyachilar guruhi bir xil yoki juda o'xshash foyda olishini ta'minlaydigan tarzda tuzilgan tijorat shartlaridan iborat bo'ladi.

Hujjatlar ikkala obyektning yuqori darajali bo'lishini va ikkita sindikatning proporsional va pari passu asosida xavfsizlikni bo'lishishini ta'minlaydi.

Umumiy shartlar shartnomasi va kreditorlararo shartnomadan foydalanish an'anaviy va islomiy moliya operatsiyalarida keng tarqalgan bo'lib, bunda ikki yoki undan ortiq moliyachi alohida moliyalashtirish kelishuvlari orqali moliyalashtirishni kengaytiradi.

Islomiy obyektga nisbatan taqdim etilgan xavfsizlik hujjatlari va kafolatlar odatda an'anaviy obyektningi bilan bir xil. 2-jadvalda infratuzilmaviy DXSH loyihalarida islom va an'anaviy moliyalashtirish solishtiriladi.

Keyingi muhokama infratuzilmaviy DXSH loyihalarini moliyalashtirish nuqtayi nazaridan ko'rib chiqiladigan bir qancha islomiy moliya tuzilmalariga qaratilgan.

2-jadval: Infratuzilma DXSH loyihalarida islomiy va an'anaviy moliyalashtirish

Ismom obyekti		An'anaviy obyekt	
SPV uchun to'lovlar bosqichi	SPV	SPV uchun to'lovlar	
Oldindan ijara (Forvard ijara)		Qurilish vaqtida foizlar (%)	
SPV tomonidan aktivlarni qayta sotib olish		SPV tomonidan tugatish to'lovi	
Lizing ijarasi/to'lovni kechiktirish		Amortizatsiya va foizlarni to'lash	
SPV tomonidan aktivlarni qayta sotib olish		SPV tomonidan tugatish to'lovi	
Islomiy obyektlar bo'yicha shartnomalar		An'anaviy obyektlar bo'yicha shartnomalar	
Umumiy shartlar shartnomasi			
Umumiy xavfsizlik shartnomasi			
Umumiy hisob shartnomasi			

Istisno'ga asoslangan tuzilma tavsifi (qurish/ishlab chiqarish)

Istisno' va agentlik shartnomalari

Infratuzilmaviy DXSH loyihasini moliyalashtirishda istisno' shartnomasi qo'llanilganda, islomiy moliyachilar (sotuvchi sifatida) istisno' shartnomasi bo'yicha (1) tegishli aktivlarni ishlab chiqarish, qurish va yetkazib berishni muhandislik, ta'minot va qurilish (MTQ) yoki qurilish pudratchidan sotib oladi va (2) loyiha kompaniyasi (xaridor sifatida)ga shartnomada kelishilgan sotish narxida yetkazib beradi.

O'z navbatida, islomiy moliyachilar loyiha kompaniyasini agentlik shartnomasiga muvofiq, MTQ yoki qurilish pudratchisi bilan MTQ yoki boshqa har qanday shakldagi qurilish shartnomasini tuzish uchun o'zlarining agenti sifatida tayinlaydilar, bunda shartnoma shartlari istisno' kelishuviga muvofiq amalga oshiriladi.

Islomiy moliyachilar istisno' shartnomasi bo'yicha sotuvchi sifatida, loyiha kompaniyasini loyihani xarid qilish uchun o'z agenti (agentlik shartnomasi bo'yicha) etib tayinlash orqali loyiha aktivlari bilan bog'liq qurilish, bajarish va yetkazib berish risklariga duchor bo'lishdan qochadi.

Loyiha kompaniyasi (islom moliyachilari agenti sifatida) islom moliyachilari uchun va ularning nomidan MTQ/qurilish pudratchisidan belgilangan aktivlarni (ya'ni loyiha aktivlarini) sotib olish va islom moliyachilariga loyiha aktivlariga egalik huquqini berish uchun MTQ/qurilish shartnoma(lar)ini tuzadi.

Islom moliyachilari agentlik shartnomasining kelishilgan to'lov shartlariga muvofiq obyekt miqdorini to'laydilar.

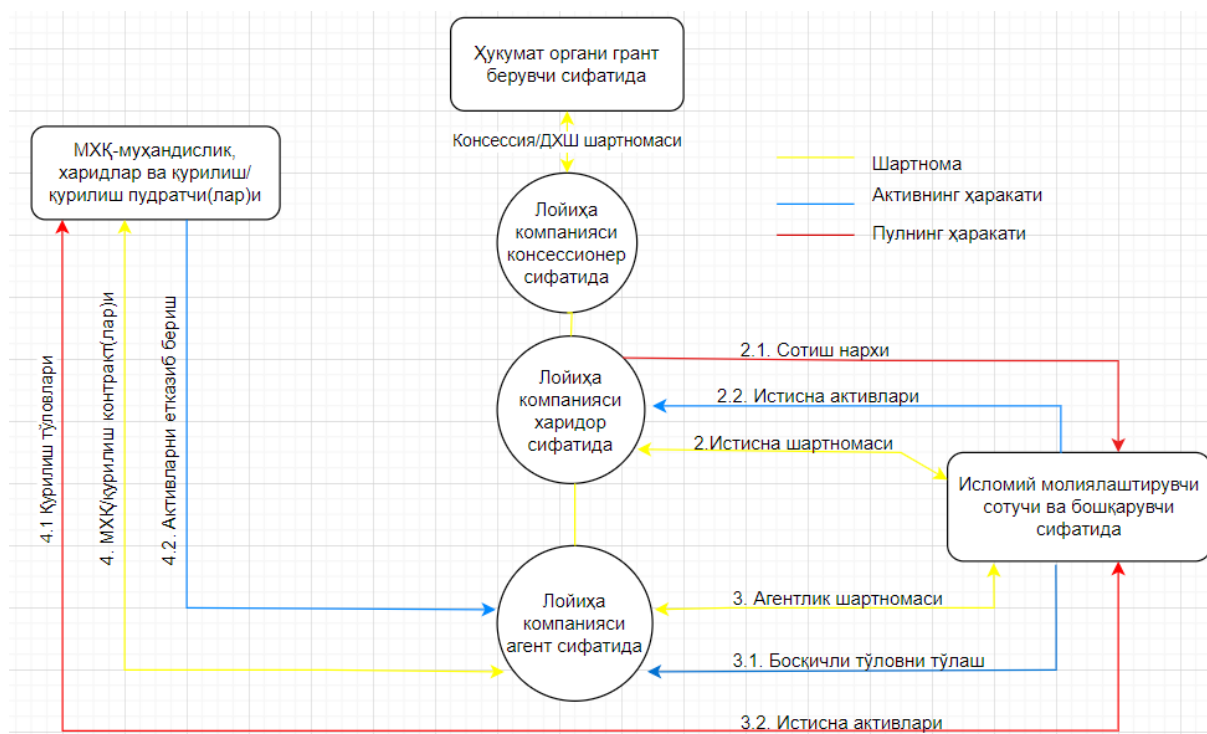
Istisno' sotishga asoslangan vosita ekanligini hisobga olib, loyiha kompaniyasi tomonidan islom moliyachilariga to'lashi kerak bo'lgan istisno' aktivlarini sotish narxi islom moliyachilari (sotuvchi sifatida) o'rtasida istisno' shartnomasini tuzish vaqtida kelishilishi va belgilanishi kerak. Moliyachi nuqtayi nazaridan, qat'iy belgilangan stavkali moliyalashtirish bilan cheklanish faqat istisno' moliyalashtirishga asoslangan kelishuvlarning muhim cheklovidir.

Istisno' aktivlari tugallangandan va yetkazib berilgandan so'ng loyiha kompaniyasi to'liq yoki qisman to'lovni oldindan to'lashni taklif qilishi mumkin. Loyiha kompaniyasi muddatidan oldin to'lovni amalga oshirsa, islomiy moliyachilar loyiha kompaniyasiga sotish narxining istalgan qismini (chegirma sifatida) qaytarishi mumkin (lekin majburiy emas). Kelajakdagi shartnoma bilan bog'liq shar'iy masalalarni va sotish bahosidagi noaniqlikni oldini olish uchun bunday chegirmalar tuzilmasligi va moliyaviy shartnomalarda hujjatlashtirilishi mumkin emas.

Loyiha kompaniyasi, agentlik shartnomasi bo'yicha islomiy moliyachilarning agenti sifatida, istisno' aktivlarining MTQ/qurilish shartnoma(lar)ida kelishilgan xarajatlar doirasida to'ldirilishini va yetkazib berilishini ta'minlaydi va islom moliyachilaridan istisno' aktivlarini to'ldirish bo'yicha qo'shimcha xarajatlar uchun hech qanday to'lov talab qilinmaydi.

Istisno'ga asoslangan moliyalashtirish tuzilmasida islom moliyachilari (boshqaruvchi) va loyiha kompaniyasi (agent sifatida) o'rtasida tuziladigan agentlik shartnomasi loyiha kompaniyasi tomonidan obyekt miqdori va qurilish davrini o'z vaqtida to'lash/foydalanish mexanizmini belgilaydi. Istisno' shartnomasi loyiha kompaniyasi islom moliyachilariga sotish bahosi ko'rinishida kelishilgan foyda bilan birga obyekt miqdorini to'lash mexanizmini taqdim etadi. 1-rasmda taklif qilingan istisno'ga asoslangan infratuzilma DXSH loyihasini moliyalashtirish tuzilmasi va tegishli bosqichlar keltirilgan.

2005-yilda Turkiya hukumati xususiy sektorning investitsiya imkoniyatlari va tajribasidan foydalanish orqali fuqarolarga izchil va sifatli tibbiy xizmat ko'rsatishni ta'minlash maqsadida keng qamrovli dasturni ishga tushirdi.

1-rasm: Istisno' asosidagi infratuzilma DXSH loyihasini moliyalashtirish tuzilmasi va bosqichlari namunasi

Istisno'ga asoslangan moliyalashtirish tuzilmasini amaliyotda qo'llanishi

Ushbu uzoq muddatli transformatsiya dasturi Turkiyaning sog'liqni saqlash xizmatlarini mintaqaviy sog'liqni saqlash markazi darajasiga ko'tarishga qaratilgan bo'lib, 2 milliondan ortiq xorijiy bemorlardan 20 milliard dollar daromad olishni maqsad qilgan edi.

838 o'rinli umumiy kasalxonani qurish uchun Turkiyadagi Konya Integral Sog'liqni saqlash shaharchasi loyihasida istisno'ga asoslangan moliyalashtirish tuzilmasi qo'llanildi. Konya loyihasidagi tomonlar quyidagi moliyaviy hujjatlarni tuzishdi:

Loyiha kompaniyasi va islomiy moliyachi (IsTB guruhi) o'rtasida istisno' shartnomasi tuzildi, unga muvofiq islom moliyachisi (sotuvchi sifatida) aktivlarni loyiha kompaniyasiga (xaridor sifatida) yetkazib berish majburiyatini oldi, loyiha kompaniyasi tomonidan bo'lib-bo'lib to'lanishi kerak bo'lgan sotib olish majburiyati yuklandi.

Agentlik shartnomasiga muvofiq, islom moliyachisi (asosiy sifatida) loyiha kompaniyasini MTQ pudratchisi bilan MTQ shartnomasini tuzish uchun uning agenti etib tayinladi. Islom moliyachisi agentlik shartnomasi bo'yicha obyektni MTQ shartnomasida kelishilgan to'lov shartlariga muvofiq o'zlashtirdi. Loyiha bo'yicha obyekt qurib bitkazilgach, aktivlar MTQ pudratchisi tomonidan to'g'ridan to'g'ri loyiha kompaniyasiga yetkazib berildi. Aktivlarning loyiha kompaniyasiga topshirilishi bilan loyiha kompaniyasining agentlik shartnomasi bo'yicha agentlik roli tugadi va istisno' shartnomasi bo'yicha islom moliyachisi (sotuvchi sifatida) aktivlarni loyiha kompaniyasiga (xaridor) yetkazib berish majburiyati yakunlandi.

Sog'liqni saqlashni o'zgartirish bo'yicha ushbu keng ko'lamli dastur doirasida hukumat davlat-xususiy sheriklik (DXSH) modeli bo'yicha 35 ta yangi integratsiyalashgan sog'liqni saqlash shaharchalari (DXSH kasalxonalari) rejasini ishlab chiqdi, kasalxona sig'irlarini 40 000 dan 50 000 gacha oshirish nazarda tutildi.

Konya Karatay integral soqliqni saqlash kompuls DXSH loyihasi, "green field" sog'liqni saqlash obyekti loyihalaridan biri hisoblanadi. U umumiy kasalxona (420 o'rinli) hamda tug'ruqxona va bolalar shifoxonasi (418 o'rinli) jami 838 o'ringa mo'ljallangan. Aholi soni bo'yicha Turkiyaning yettinchi yirik shahri Koniya shahrida joylashgan ushbu loyiha Koniya shahridagi sog'liqni saqlash muassasalarida yuqori sifatli xizmatlar va rivojlanayotgan texnologiyalar bo'yicha bo'shliqni to'ldirishi hamda nafaqat ushbu shaharning o'sib borayotgan aholisiga, balki qo'shni Karaman va Aksaray shaharlari va boshqalar aholisiga ham xizmat qilishi rejalashtirilgan edi.

DXSH bo'yicha tender g'olibi YEDA Insaat Sanayi ve Ticaret A.S. (YEDA Group yoki homiy) loyihani 28 yillik konsessiya muddati, jumladan, uch yarim yillik qurilish muddati ostida amalga oshirdi. Qurilishdan so'ng homiy loyihani 25 yil davomida boshqarib, Turkiya Sog'liqni saqlash vazirligiga topshiradi. Loyihaning umumiy qiymati 354 million yevroga baholandi.

Loyiha qarz va o'z mablag'larini birlashtirish orqali amalga oshirildi. Qarzni moliyalashtirish bir guruh ko'p tomonlama rivojlanish banklari (XTB) va tijorat banklari tomonidan taqdim etilgan bo'lib, ular an'anaviy kreditlar va islom moliyachilari, shu jumladan Islom taraqqiyot banki (IsTB), Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (YETTB), Qora dengiz savdosi va taraqqiyot banki (QDSTB), UniKredit va Siemens Bank. Loyiha 2019 yilning oxirgi choragida yakunlandi.

Istisno'-ijaraga asoslangan moliyalash tuzilmasi

Istisno'-ijara tuzilmasi ikki alohida tuzilmaning (Istisno' va ijara) bir muomalada birikishidir. Istisno' (ishlab chiqarish/qurish) shartnomasi odatda qurilish bosqichida, asosiy aktivlar sotib olinganda qo'llaniladi.

Ijara (Islom lizingi) shartnomasi aktivlar mo'ljallangan maqsadlarga tayyor bo'lganda, ekspluatatsiya bosqichi uchun tuziladi.

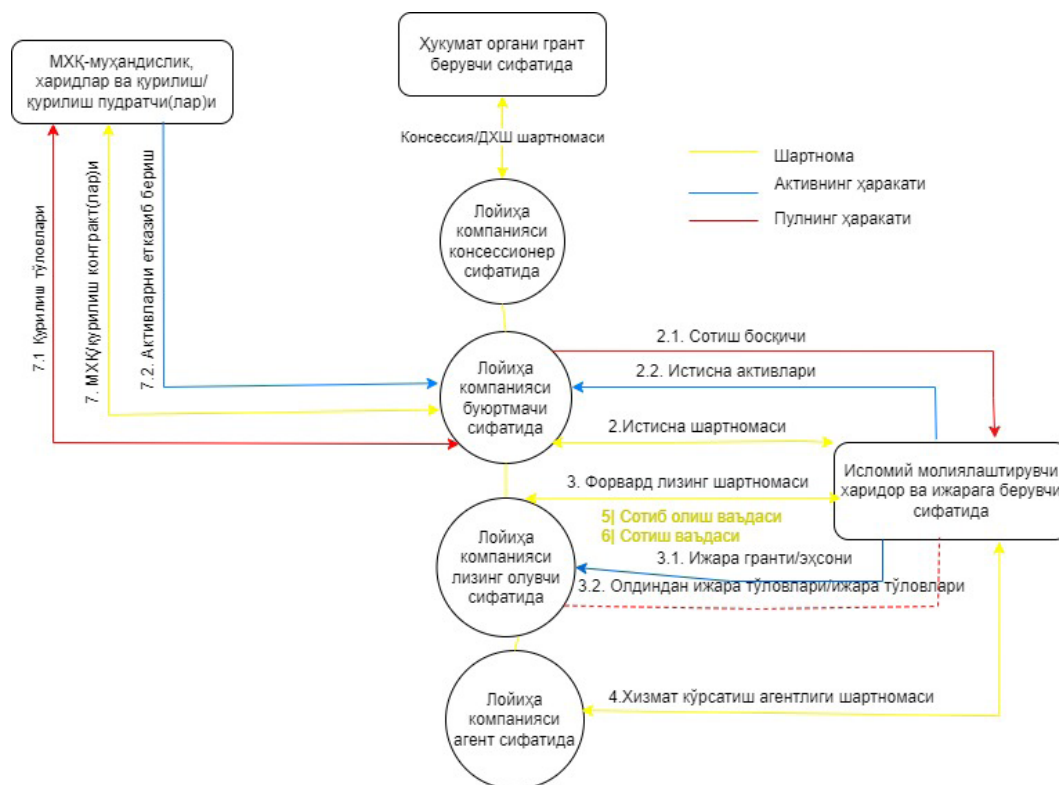
Ijara (Islom lizingi)

Ijara shartnomasi odatda qurilish bosqichi va loyiha tugallangandan keyin kuchga kiradi. Ijara – islom lizing shartnomasi bo'lib, unga ko'ra ijara beruvchi mulkni sotib oladi va uni ijara oluvchiga kelishilgan ijara asosida ma'lum muddatga ijara beradi.

Lizingga olingan mulk uzufroktga ega bo'lishi kerak. Shariatga muvofiq bo'lishi uchun ijara shaffof va batafsil bo'lishi va ijardan oldin kelishilgan shartlar bo'lishi kerak.

Ijara bo'yicha ijara beruvchi mulkning qonuniy egaligini saqlab qolishi va mulkka egalik qilish bilan bog'liq risklar uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olishi kerak. Boshqacha qilib aytganda, islomiy moliyachining foyda olish qobiliyati va tavakkalchilikni o'z zimmasiga olishi o'rtasida bog'liqlik bo'lishi kerak.

Ijara va iqtina mohiyatan an'anaviy asbob-uskunalar lizingi shartnomasining islomiy ekvivalentidir. Aktivlarga egalik huquqi islomiy moliyachilarga loyiha tugallangandan so'ng istisno' shartnomasiga muvofiq beriladi. Shundan so'ng, islomiy moliyachilar uskunaning kapital qiymatini qoplash uchun tuzilgan ijara to'lovlari evaziga loyiha kompaniyasiga aktivlarni ijara berishadi.

2-rasm: Istisno'-ijaraga asoslangan infratuzilma DXSH loyihasini moliyalashtirish tuzilmasi va tegishli bosqichlari

Forward ijara, ijara to'lovlari va bartaraf etilgan zararlar

Islomiy moliyachilar loyihaning qurilish bosqichida loyiha kompaniyasiga bosqichma-bosqich to'lovlarni amalga oshiradilar. Shariat ulamolari odatda forward ijara shartnomasidan foydalanishga ruxsat beradilar (ijara mavsufa fi al timma deb nomlanadi), bunda avans ijara to'lovlari loyiha kompaniyasi tomonidan istisno' (yoki qurilish bosqichi) davrida to'lanadi. Ushbu avans ijara to'lovlari, odatda, qurilish vaqtidagi foyda marjasi bilan birga islom moliyachisining moliyalashtirish xarajatlarini qoplash uchun tuziladi.

Agar loyiha kompaniyasi aktivlarni yetkazib bera olmasa, islomiy moliyachilar uchun mavjud bo'lgan himoya vositalari xuddi shu ssenariyda an'anaviy banklar tayanadigan vositalar bilan bir xil bo'ladi. Islom moliyachilari loyiha kompaniyasining to'lov majburiyatlarini tezlashtirishga va istisno' shartnomasini bekor qilishga haqli. Loyiha kompaniyasi odatda islomiy moliyachilarga shartnoma kuchga kirgunga qadar istisno' shartnomasi bo'yicha olgan davlat to'lovlari yig'indisini qoplashi shart va ko'pincha yuqorida aytib o'tilganidek, tugatilgan zararni to'lashi shart.

Istisno'-ijaraga asoslangan moliyalashtirish tuzilmasida, istisno' shartnomasi qurilish davrida loyiha kompaniyasi tomonidan obyektдан foydalanish mexanizmini belgilaydi, forward ijara shartnomasi esa islom obyekti uchun to'lovlarni amalga oshirish mexanizmini ko'rsatadi.

Tavsiya etilgan istisno'-ijaraga asoslangan infratuzilma DXSH loyihasini moliyalashtirish tuzilmasi va tegishli bosqichlar 2-rasmda keltirilgan.

Mushoraka-istisno'-ijaraga asoslangan moliyalash tuzilmasi

Mushoraka (sharikchilik) – tomonlarning kapital va faoliyatda sheriklik tamoyili asosida ishtirok etuvchi hamda foydada avvaldan kelishilgan ulushda qatnashuvchi kelishuv turi. Bunda tomonlarning foydada ulushi ustav kapitali(fondi)dagi ulushiga mutanosib ravishda bo'lishi shart emas. Ammo zarar ustav kapitali(fondi)dagi ulushiga mos ravishda taqsimlanadi. Investitsion loyihani amalga oshirishda tomonlarning barchasi ham, faqat bittasi ham ishtirok etishi mumkin.

Istisno' shartnomasi. Mushoraka hamkorlari (loyiha kompaniyasi va islom moliyachilari) istisno' shartnomasini tuzadilar, unga ko'ra loyiha kompaniyasi (sotuvchi sifatida) istisno' aktivlarini sotib olishga va qurilish tugallangandan so'ng mushoraka shartnomasidagi sheriklariga (xaridor sifatida) yetkazib berishga rozi bo'ladi. Mushoraka sheriklari (xaridor sifatida) MTQ shartnomasi bo'yicha kelishilgan to'lov shartlariga muvofiq loyiha kompaniyasiga (sotuvchi sifatida) tegishli mushoraka hissalarini to'lash majburiyatini oladilar.

Ijara (Forvard ijara shartnomasi). Islomiy moliyachilar (lizing beruvchi sifatida) istisno' aktivlaridagi o'z ulushlarini loyiha kompaniyasiga (lizing oluvchi sifatida) forvard ijara asosida ijaraga berishadi, bunda loyiha kompaniyasi davriy ijara to'lovlarini to'lashga rozi bo'ladi.

Infratuzilmaviy DXSH loyihasi kontekstida loyiha kompaniyasi va islomiy moliyachilar mushoraka shartnomasini tuzish orqali mushorakat (shartnomaviy sheriklik) tuzishlari mumkin. Mushoraka shartnomasiga ko'ra, loyiha kompaniyasi va islomiy moliyachilar mushoraka biznes rejasi (konsessiya kelishuvi yoki uning har qanday muayyan qismi)ni amalga oshirish uchun mushoraka kapitalining ma'lum bir kelishilgan foizini (naqd pul va/ yoki boshqa ko'rinishida) hissa qo'shishga va foyda (oldindan kelishilgan foiz bo'yicha) va zararni (ularning tegishli kapital hissalariga mutanosib ravishda) bo'lishishga rozi bo'ladilar. Agar loyiha kompaniyasining hissasi naturadagi badallarni, shu jumladan uning konsessiya shartnomasi bo'yicha huquqlarini o'z ichiga olsa, u holda loyiha kompaniyasining natura hissasining tegishli bahosi aniqlanadi.

Loyiha kompaniyasi va islomiy moliyachilar o'rtasida tashkil etiladigan mushoraka biznes rejasiga ega bo'lib, unda mushoraka kapitali qaysi faoliyatga investitsiya qilinishi va bunday investitsiyadan kutilayotgan daromad ko'rsatiladi. Konsessiya shartnomasining predmeti yoki uning har qanday alohida qismi mushoraka biznes rejasi hisoblanadi.

Mushorakada biznes rejani amalga oshirish uchun menejer kerak bo'ladi. Mushorakani boshqarish shartnomasiga muvofiq, har ikkala mushoraka hamkorlari (loyiha kompaniyasi va islomiy moliyachilar) loyiha kompaniyasini mushorakaning biznes rejasini amalga oshirish uchun mushorakaning boshqaruvchisi etib tayinlaydilar. Loyiha kompaniyasi mushorakaning boshqaruvchisi sifatida MTQ/qurilish pudratchi(lar)i va boshqa tomonlar bilan loyihani mushorakaning biznes rejasiga muvofiq yakunlash uchun MTQ/qurilish shartnomasi(lar) ini tuzadi.

Mushoraka menejeri loyihaning mushoraka biznes rejasiga muvofiq loyiha xarajatlarning taxminiy parametrlari doirasida amalga oshirilishini ta'minlaydi.

1983-yilda qurilgan Iordaniyaning Amman shahridagi eng yirik aeroport va asosiy aviatsiya shlyuzi bo'lgan Qirolicha Alia xalqaro aeroportida (QAXA) imkoniyatlar va xizmat ko'rsatish sifatini oshirishga qaratilgan loyiha amalga oshirilgan. Loyiha Iordaniya va Yaqin Sharqdagi birinchi muvaffaqiyatli aeroport davlat-xususiy sheriklik va Iordaniyadagi xususiy sektorning bugungi kunga qadar eng yirik sarmoyasi hisoblanadi.

2007-yil noyabr oyida Airoport xalqaro guruhi (AXG) kompaniyasi hukumat bilan QAXAni kengaytirish, rekonstruksiya qilish va ishlatish uchun kengaytirish va ekspluatatsiya (REO) shartnomasi sifatida ham tanilgan 25 yillik konsessiya shartnomasini tuzdi. Konsessiya shartnomasiga muvofiq, AXG 2032 yilgacha QAXAni loyihalash, ishlab chiqish, ishlatish, boshqarish, takomillashtirish va texnik xizmat ko'rsatish bilan shug'ullanadi. Konsessiya loyihani sotib ol-boshqar-egallik huquqini o'tkaz (BOT) sxemasi bo'yicha amalga oshirishni ko'zda tutdi, aeroport sig'imini bosqichma-bosqich oshirishni hisobga olgan holda mavjud terminal o'rniga yangi terminal qurish va foydalanishga topshirish kerak edi (1-bosqich, 2013-yilda yakunlangan), so'ngra tegishli aeroport obyektlarini kengaytirish (2-bosqich, 2016-yilda yakunlangan)).

Ushbu DXSH loyihasi xususiy sektor tomonidan moliyalashtirilgan 1 milliard dollardan ortiq investitsiyaga olib keldi. Moliyalashtirish ikki bosqichda amalga oshirildi: dastlabki bosqich va kengaytirish. Ikkala bosqich ham parallel moliyalashtirishdan foyda ko'rди: ya'ni islomiy moliyalashtirish (IsTB tomonidan taqdim etilgan) va an'anaviy moliyalashtirish (XMK tomonidan taqdim etilgan). DXSH kelishuvi har yili 200 million dollarga baholangan davlat sektori uchun sezilarli daromad keltirdi (Jahon banki guruhi 2016-yil). Aeroportning sig'imi 2007-yildagi 4 million yo'lovchidan 2016-yilda kengaytirish bosqichi yakunlanganda 12 million yo'lovchiga oshirildi. Aeroport 2017-yilda 8 millionga yaqin yo'lovchiga xizmat ko'rsatdi, bu esa Iordaniyaning uzoq muddatli trafik o'sishiga yordam berishda davom etdi va Iordaniyaning mintaqaviy va global aloqalarini qo'llab-quvvatlovchi zamonaviy va samarali transport aktivini ta'minladi.

Moliyalashtirish IsTB va XMKning uzoq muddatli qarzlari, shuningdek, AXG aksiyadorlarining o'z mablag'larini o'z ichiga oladi.

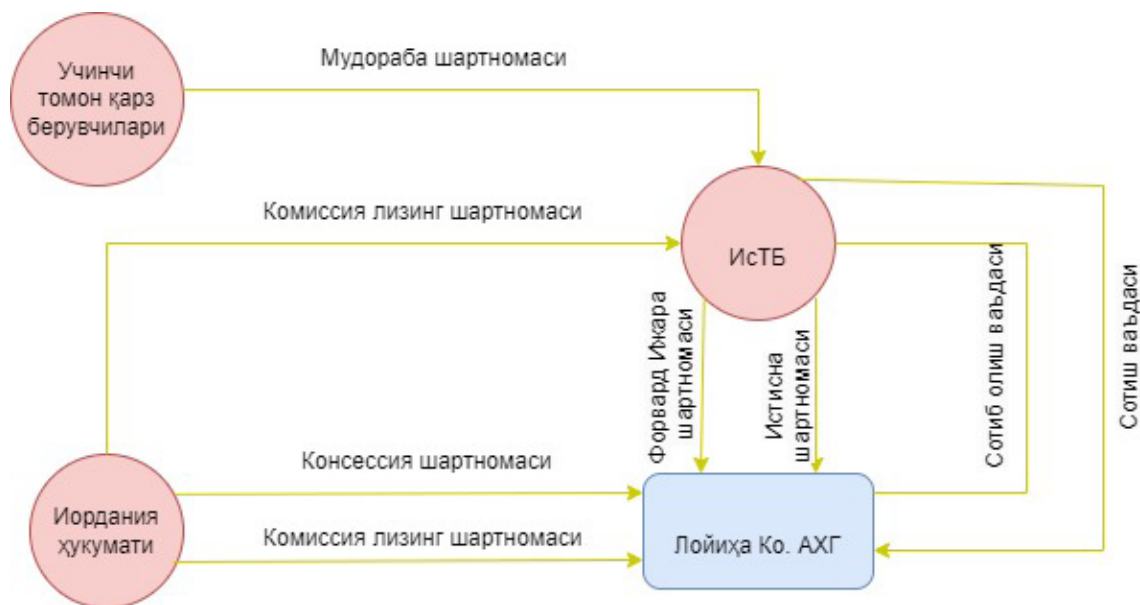
Ushbu bazaviy moliyalashtirishga qo'shimcha ravishda, homiylar yangi terminalni qurish paytida ortiqcha xarajatlar yoki boshqa kutilmagan o'zgarishlarni qoplash uchun shartli moliyalashtirishga kelishib olganlar.

Islomiy moliyalash transhi

Loyiha Yaqin Sharqdagi birinchi DXSH qo'shma transh an'anaviy krediti va islom obyektidir. Islom moliyachisi (IsTB) jami 125 million dollarlik moliyalashtirishni amalga oshirgan.

Loyihaning qurilish bosqichi IsTB va loyiha kompaniyasi o'rtasidagi istisno' kelishuvi bilan tartibga solingan.

Qurilish tugallangach, IsTB va loyiha kompaniyasi o'rtasida ijara shartnomasi imzolandi, unga ko'ra IsTB aktivni AXGga ijaraga beradi. IsTB mudoraba bitimi orqali uchinchi tomon moliyalashtirishni safarbar qildi.

3-rasm: Qirolicha Alia xalqaro aeroporti loyihasi uchun islomiy moliyalashtirish transhi bo'yicha shartnoma asoslari

Islomiy va an'anaviy transhlar parallel moliyalashtirish tuzilmasi orqali birlashtirilgan bo'lsa-da, ushbu loyiha-ni qo'shimcha e'tiborga molik xususiyati XMK B-ga o'xshab, murobaha kelishuvi orqali islomiy transh doirasida resurslarni safarbar etishni ko'rsatishdir.

Loyihani amalga oshirishning ikkala bosqichini o'z ichiga olgan loyiha xarajatlari 1 060 million dollardan ortiqni tashkil etdi (1 bosqich uchun 850 million dollar va 2 bosqich uchun 214 million dollar).

Loyiha 55:45 qulay qarz-kapital nisbati ostida moliyalashtirildi. XMK va IsTB tomonidan to'plangan qarz 473 million dollarni tashkil etdi, qolgan qismi homiylar va aeroport faoliyatidan tushgan pul oqimlari tomonidan moliyalashtirildi.

Moliyalashtirish rejasi quyidagicha edi:

1-bosqich (2007-yil) an'anaviy moliyalashtirish ikkita yuqori darajadagi moliyalashtirishdan (jami 230 million dollarlik A-kredit va B-kredit) va ikkita subordinatsiyalangan transhdan (jami 50 million dollarlik C-kredit va Stand-bay kreditidan) iborat edi. Islomiy moliyalashtirish parallel ravishda birgalikda moliyalashtirish bo'yicha katta transhdan (jami 100 million dollar) iborat bo'lib, keyinchalik uchinchi tomon moliyachisi ishtirok etishi uchun sindikatlangan.

2-bosqich (2016-yil) moliyalashtirish ikkala yetakchi moliyachilarning yuqori darajadagi transhini (jami 93 million dollar) moliyalashtirishdan iborat edi.

Loyihani amalga oshirish ehtiyojlarini qondirish uchun moliyalashtirish uzoq muddat va o'rtacha imtiyozli davrni o'z ichiga oldi hamda bozor narxlarida baholandi.

Kreditorlar tomonidan moliyalashtirish barcha konsessiya huquqlari va loyiha kompaniyasining aktivlari bilan ta'minlangan va keyinchalik kirish huquqi va hukumatning konsessiya shartnomasi bekor qilingan taqdirda barcha moliyaviy majburiyatlarni to'lash majburiyati bilan himoyalangan. 2 bosqich moliyachilariga homiylardan loyiha tugaguniga qadar qarzga xizmat ko'rsatish yoki mablag' yetishmovchiligi uchun kutish rejimida moliyalashtirishni talab qilish orqali qo'shimcha qulayliklar yaratildi. Xavfsizlik har ikki bosqich moliyachilari o'rtasida taqsimlangan pari passu asosida tuzilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borgan tadqiqotimiz natijasiga ko'ra quyidagi xulosa va takliflarni shakllantirdik:

Davlat-xususiy sheriklik (DXSH) asosidagi loyihalar xorijiy mamlakatlar iqtisodiyotining ko'plab tarmoqlari va sohalarida amalga oshirilmoqda. Birinchi galda bu, infratuzilma: transport, uy-joykommunal xo'jaligi, telekommunikatsiya, energetikani rivojlantirishga yo'naltirilgan loyihalardir.

Yuqoridagi 1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, moliya sektori, transport, qishloq xo'jaligi va sog'liqni saqlash soha loyihalarini moliyalashtirish eng asosiy qismini egalagan, ya'ni bu irrigatsiya tarmoqlarini rekonstruksiya qilish, yo'l qurilishi, shifohonalar qurish va ularni jihozlash va boshqa loyihalarni o'z ichiga qamrab oladi. Jadval ma'lumotlaridan yana shu ma'lumki, O'zbekistonda islomiy moliyalashtirilgan loyihalar asosan davlat infratuzilma loyihalarini tashkil etgan bo'lib, aynisa amalga oshirilgan loyihalar samaradorligi yuqori hisoblanadi.

Islom moliya institutlarida sezilarli likvidlikni hisobga olgan holda, DXSHlarning aktivlarga bog'liqligi va uzoq muddatli tabiati ularni islom banki faoliyati uchun yaxshi investitsiya imkoniyatiga aylantiradi. Turkiyadagi Konya integratsiyalashgan sog'liqni saqlash kampusi an'anaviy va islomiy moliyalashtirish loyihalarni moliyalashtirish sifatida birgalikda ishlatilishi mumkinligini ko'rsatadi. Saudiya Arabistonidagi Madina aeroportining kengayishi esa infratuzilma loyihasini moliyalashtirishda istisno' va ijara birlashtirilishi mumkinligini ko'rsatadi. Jahon banki (2017) ma'lumotlariga ko'ra, islomiy moliyaning asosiy xususiyatlaridan biri shariat tuzilmalarining mamlakat, sektor va loyihaga xos bo'lgan infratuzilma ehtiyojlarini qondirish uchun moslashuvchanligi va shu bilan islomiy moliya provayderlariga eng to'g'ri yechimni ishlab chiqish imkonini beradi. Islomiy moliya infratuzilmadagi bo'shliqni bartaraf etish uchun moliyalashtirish yetishmasligini hisobga olgan holda qo'shimcha moliyalashtirish manbalarini taklif qiladi.

Jahon banki tomonidan 2019-yilda olib borilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonga tegishli bandida mamlakatda infratuzilma obyektlarining holatini yaxshilashga muhtoj aholining hududlar bo'yicha ulushi anchayin qoniqarsiz bo'lib, ayniqsa issiqlik bilan taminlaganlik Toshkent shahridan boshqa barcha hududlarda o'rtacha 90 foizlik ehtiyoj chegarasida turishi bu yo'nalishda kechiktirib bo'lmaydigan islohotlarni olib borilishi kerakligidan darak beradi. Shuningdek, asfalt yo'llari, ko'priklar, parklar va bolalar maydonchasi, internet, suv taminoti, gaz taminoti va irrigatsiya sohaslarida ham loyihalar ishlab chiqilishi va bu loyihalarning moliyaviy resurslar ko'p talab qilishini taqqazo etgani uchun xalqaro moliyaviy institutlar mablag'lari (IsTB, OTB,) hamda ichki va xorijiy investsiyalarni jalb qilish maqsadga muvofiq bo'lar edi. Bunda, ushbu loyihalarni DXSH loyihalari ko'rinishida bo'lishi va yuqorida ko'rib chiqanimizdek islomiy moliyalashtirish tuzilmalari (istisno', istisno'-ijara, vakala-ijara yoki mushoraka-istisno'-ijara)dan foydalanish va parallel yoki sindikatlashgan ko'rinishda ham (OTB va IsTB misol uchun) moliyalashtirish imkoniyatlarini berilishi islom iqtisodiyoti tamoyillari asosidagi xorijiy investitsiyalarni kirib kelishiga va yuqoridagi hududlar kesimida moliyalashtirishga muhtoj yo'nalishlarni muammolarini hal etilishiga olib kelgan bo'lar edi. Buning isbotini nafaqat nazariy balki amaliy aspektlarini amaliyotdagi loyihalar bilan ko'rsatib berdik.

Ushbu maqolada keltirilgan xulosalar asosida qolgan masalalar bo'yicha istiqbolli ishlarimiz davom etmoqda va kelgusi maqolalarimizda taqdim etib boriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://xs.uz/uzkr/post/> O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga murojaatnomasi.
2. Xayitov S.B. (2022) "O'zbekiston Respublikasida barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda DXSH mexanizmini takomillashtirish", 08.00.02-«Makroiqtisodiyot» Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. UDK: 330.101.541:330.35(575.1). –TDIU. 153 bet.
3. Bhattacharya, A., J. Oppenheim, and N. Stern. (2015). "Driving Sustainable Development through Better Infrastructure: Key Elements of a Transformation Program." Global Economy & Development Working Paper 91.
4. Bing, L. and et al. (2005), "The allocation of risk in PPP/PFI construction projects in the UK", International Journal of Project Management, Vol. 23, No. 1, pp. 25-35.
5. PPP Knowledge Lab (2017), PPP Reference Guide – Version 3, [Online] Available from: <https://pppknowledge.org/guide/sections/1-introduction>
6. Zen, F. (2018), Public-Private Partnership Development in Southeast Asia. The Philippines: Asian Development Bank.
7. Gait, A. and Worthington, A. (2008). An empirical survey of individual customer, business firms and financial institution attitudes towards Islamic methods of finance, International Journal of Social Economics, 35(11), –783-808.
8. Mirakhor, A. and Iqbal, Z. (2011). An Introduction To Islamic Finance : Theory and Practice. Singapore: John Wiley & Sons.
9. Imamnazarov J.M. (2023) Islom moliya tizimi imkoniyatlaridan O'zbekiston iqtisodiyotida foydalanishning nazariy asoslarini takomillashtirish 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi. PhD ilmiy darajasi dissertatsiyasi. –TDIU.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.